

Utflyttningen från Sollerön på 1800-talet -vad hände sedan?

I slutet av 1800-talet var det många familjer som utvandrade från Sollerön. Min farfarsfar Markus Jöns Andersson, Gruddbo, Sollerön började fundera över utvecklingsmöjligheterna på ön. Han hade stor familj, det var knappa tider och många familjer flyttade till andra orter.

Hans bror Markus Anders Andersson hade emigrerat till Amerika vid 18 års ålder. Det var han och ytterligare 42 solleröbor, som den 18 maj 1883 klev ombord på en båt i Göteborg, med destination St. Paul i Minnesota. Markus Jöns andra broder Olof flyttade till Mora.

En del familjer gick norrut i Sverige för att bosätta sig där, men min farfarsfar med familj flyttade till södra Dalarna.

Farfarsfars familj bestod av Markus Jöns Andersson, hans hustru Rull Marit (Majt) Larsdotter och de fem barnen Markus Lars (min farfar), Anna, Karin, Johan och Maja. Äldsta sonen Anders blev kvar på Sollerön.

De sålde 1897 sitt hemman i Gruddbo (där Östen Sahr bor i dag) till Korsnäsbolaget. Med häst och vagn, husdjur, bl.a. 2-3 kor, och bohag vandrade de i 9-10 dagar

*Markus Jöns Andersson, f.1845,
Rull Majt Larsdotter, f.1846.*

för att nå sin nya hemvist, Anders Matsgården i Dicka, Folkärna socken utanför Avesta. Övriga saker som ansågs värda att ha med hämtades på vinterföre. Det nya hemmet i Dicka var en jordbruksfastighet på 50 tunnland, flerdubbelt större än det de hade på Sollerön. Deras arbete var huvudsakligen jordbruk med kor och svinuppfödning.

Markus Lars Jönsson – min farfar – var nitton år då de flyttade ut. Han hade då sällskap med Anna, dotter till Klockar Olof Larsson och Måspers Karin Larsdotter från Gruddbo. Hon sällade sig senare till familjen Markus i Dicka. Det gjorde även Jans Jöns Engvall, Gruddbo, som 1898 gifte sig med Markus Anna. Markus Johan och Maja emigrerade senare till Amerika, medan Karin fick arbete i Stockholm.

Jans Jöns och Markus Anna byggde sig ett eget hus på samma fastighet. Ägorna delades lika, men familjerna hjälptes åt med arbetet. Jöns och Anna fick 10 barn. Föräldrarna Markus Jöns och hustrun Majt blev kvar på gården hos dotter och måg.

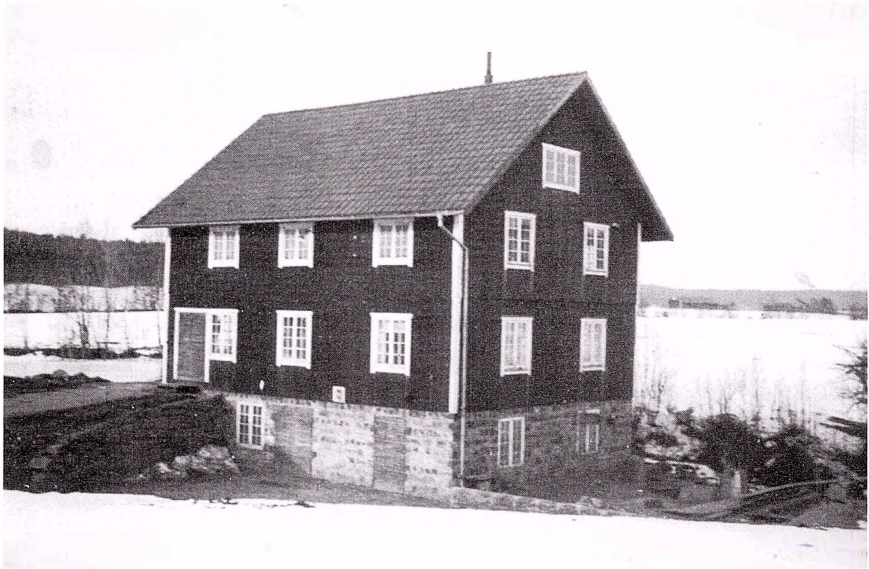
Min farfar Markus Lars Jönsson flyttade 1916 med sin familj till Nickarvet i norra Folkärna, där han hade köpt en kvarn. Den hade nyligen moderniserats från vattenhjul till tub för vatten och tre turbiner, för driften. Vattentillgången var alltid ett stort bekymmer med damm som oftast måste regleras. Före ägaren hade tillverkat en likströmgenerator, som med vattenkraftens hjälp försåg kvarnen och bostadshuset med elektricitet. Grannarna beundrade lyset. Världskriget orsakade att det blev stopp med lysfotogen och mycket besvärligt med belysning på gårdarna. 1917 lovade farfar att i mån av vattentillgång leverera ström till någon lampa per gård. Snabbt drogs ledningar. Det skulle ta ytterligare några år innan alla fick ström, och då begränsat.

Sommaren 1917 åkte farmor Anna med deras tre barn för första gången till Sollerön för att hälsa på i Klukkärgård hos mormor Måspers Karin och Klockar Olof Larsson i Rullbo, södra Gruddbo. Min pappa Emil var då 9 år, Maja och Karin 6 respektive 4 år. De åkte tåg till Rättvik, tog båten över Siljan kommande dag och gick till fots från båtbyggen i Bengtsarvet – en bedrift för små barn.

Farfar Markus Lars var en driftig man – en tusenkonstnär som utvecklade kvarnen med mer maskiner. Han byggde en ny damm vid kvarnen 1919, med högre fallhöjd och större möjligheter.

Snart hade farfar växt ur sin kvarn i Nickarvet och började söka i omgivningen

efter en ny plats med större vattentillgång och fallhöjd, för att kunna driva en större kvarn. En smedjeplats vid en damm i Åsgarn var passande. Den äldste sonen i barnaskaran, Emil (min pappa), var då med. 1927 började bygget, och den här gången blev kvarnen större, mer ändamålsenlig för den tidens behov. Det blev två gröpkvarnar med fyra stenar som malde olika sorters foder. Stenarna var gjutna av smärgel och flinta och mätte 150 cm i diameter. Den undre stenen, ”liggaren”, ligger stilla, medan den övre, ”löparen”, snurrar runt, med en hastighet av omkring 180 varv i minuten. Stenarna måste sedan hackas med stålhackor några gånger om året för att få det bästa resultatet vid malningen. Dessutom fanns valsverk, spets, utsådesrensar och krossar av olika slag. Allt drevs med egen ström från turbiner och elverk. Det fanns även möjlighet att sälja ström.

Åsgarns Kvarn 1937.

Kvarnen i Åsgarn var invändigt klädd med hyvlad pärlspont. Hela inredningen var handgjord, kvarnar, trattar, torkanläggning, svängda trappor och spegeldörrar. Åsgarns Kvarn blev klar 1934. Året efter upphörde kvarnen i Nickarvet. Markus Lars Jönssons skicklighet på olika områden blev omtalad runt om i bygden, och han deltog även med kunskap varhelst det behövdes. Vid hans bortgång 1934 vid 54 års ålder, fanns även en notis i Mora Tidning.

Farfar Markus Lars fick uppleva att nya kvarnen kunde startas. Därmed fick sonen Emil Jönsson (min pappa) ta över ansvaret för verksamheten.

Kvinnorna i generationerna arbetade vid sidan av sina män med hårt arbete, stora hushåll, ladugård och barn att ta hand om.

Mina föräldrar Ellen och Emil Jönsson bosatte sig i Åsgarn och drev kvarnen under många år. Pappa utökade kvarnens verksamhet med omfattande handel med spannmål och jordbruksprodukter. Han byggde också om kvarnen till modernare verksamheter med stora siloanläggningar och varuhall. Han berättade om strapatser under krigsåren 1939-45, och även senare, med alla former av kontroller, deklARATIONER, ransoneringar och avgifter. Hur varje kilo vägdes av statliga kontrollanter som kunde dyka upp när som helst. Om något inte stämde, blev det dyra böter. Angående foderspannmål tilldelade kristidsnämnden licenser för behov av grismjöl, hönsfoder, kli samt hästhavre m.m. Han levererade under kriget 65 vagnslaster krossad havre för hästar till olika stationer i Norrland. Det var en tuff tid, eftersom de flesta män var inkallade till militärtjänst.

Ellen och Emil fick fyra döttrar, varav jag är nummer två i syskonskaran. Jag, Majt Kols, och min man Tore drev Åsgarns Kvarn vidare från 1978 till 2002, varefter vi på grund av sjukdom fick avyttra den. Därmed gick en släktepok i graven.

Min farfar Markus Lars Jönssons kvarnar finns fortfarande kvar i södra Dalarna. Nickarvets Kvarn är varsamt renoverad till ursprungligt skick av min kusin Ulla Karin Morell.

I dag är jag tillbaka på Sollerön, där det började. Jag har kommit till ”rottrådarna” – cirkeln är sluten -, och jag känner mig hemma. Jag tänker ofta på hur farfarsfar med familj gick till Dicka, då det tog 9-10 dagar. När jag åker till Åsgarn tar det dryga två timmar med bil.

Majt Kols